

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Шологон Лілія Іванівна

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ:
методичні вказівки для студентів першого
курсу Факультету історії, політології
і міжнародних відносин
спеціальності 032 «Історія та археологія»

Івано-Франківськ, 2024

УДК 371.214.114

ББК 74.580.263.1

Методичні вказівки із навчальної дисципліни “Вступ до спеціальності” для студентів першого курсу спеціальності “Історія і археологія” Факультету історії, політології і міжнародних відносин підготувала доктор історичних наук, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Шологон Лілія Іванівна.

Рецензенти:

кандидат історичних наук, доцент

Вітенко Микола Дмитрович

доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

кандидат історичних наук, доцент

Стефанюк Галина Василівна

кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки

Рекомендовано до друку

Вченою радою Факультету історії, політології і

міжнародних відносин

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

© Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Навчальна програма курсу.....	5
Плани семінарських занять та методичні рекомендації.....	13
Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи.....	24
Система оцінювання.....	28

Вступ

Перший курс навчання в університеті – це перший крок до вибраної спеціальності. Тому насамперед студентам-першокурсникам необхідно з'ясувати труднощі обраної професії і отримати чітке уявлення про знання, якими необхідно оволодіти. Саме тому, для студентів перших курсів історичних факультетів, заплановано вивчення курсу “Вступ до спеціальності”, завдання якого такі:

- ознайомити студентів-першокурсників з предметом і соціальними функціями історичної науки, пробудити в них інтерес до неї, підкреслити, що це одна з найцікавіших гуманітарних наук;
- вказати, на яких теоретичних принципах і методологічних засадах базується історична наука;
- підкреслити, що історія вивчається не лише з науково-пізнавальних міркувань, але й з метою практичного застосування набутих знань щодо сьогодення, здатності прогнозувати наступний розвиток людства;
- вказати на винятково важливе значення історичних джерел та історичної літератури, їх творчого аналізу і опанування для здобуття студентами спеціальності історика та археолога, становленні його як особистості, громадянина, патріота;
- дати настанови студентам, як набувати історичні знання на лекційних, семінарських заняттях, в процесі самостійної роботи в бібліотеці, архіві тощо; ознайомити з іншими сферами діяльності в поза аудиторний час;
- проінформувати студентів про обсяг навчальних дисциплін, іспитів, заліків, практик для здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
- наголошувати, що тільки наполеглива навчальна праця студентів, особливо самостійна, є запорукою успішного їх навчання у вузі і здобуття історичної спеціальності.

Тема 1. Предмет історичної науки і її соціальні функції

Історія – одна з найдавніших галузей людських знань. Відображення історичних подій в “Іліаді” і “Одіссеї”, в “Історії” Геродота. Історія – дослідження, знання про минуле. Історія – наука, яка вивчає минуле людства. Основний об’єкт дослідження історії – Людина.

Історія людства як частина історії Землі. Специфіка історії людства (свідома діяльність людей, дія об’єктивних законів суспільного розвитку). Історія – наука про суспільне життя у всіх його проявах і у поступальному розвитку.

Принципи поділу історичної науки (структурний, просторово-географічний, хронологічний).

Структурний принцип поділу історії (економічного, політичного і культурного життя).

Просторово-географічний принцип поділу історії (всесвітня, країн Європи, Америки, Африки, Азії, Близького Сходу, Скандинавії та ін.), історія окремих країн (Франції, США, Китаю та ін.). Історія України – складова частина всесвітньої історії. Історія України – сукупність історії її історичних областей, регіонів, адміністративних областей, районів, населених пунктів (історичне краєзнавство).

Хронологічний принцип поділу історії (історія первісного суспільства, Стародавня історія, Середньовіччя, Ранньомодерний або Ранній новий час, Модерний або Новий час, Новітня історія). Поняття цивілізації. Роль наукової періодизації в історичній науці.

Історична наука – фундаментальна галузь людських знань. Найважливіші завдання історичної науки (відтворення картини минулого, встановлення закономірностей, зв’язків минулого з сучасним). Історія – соціальна пам’ять людства. Передання історичного досвіду. Сучасна

закономірна ланка розвитку попередніх етапів розвитку людства. Функція історії (осмислення минулого і перетворення його в надбання сучасного; сучасність продовження минулого). Роль історичного досвіду в житті суспільства.

Історична наука – посередниця між минулим і сучасним. Розвиток людства – по висхідній лінії (від нижчого до вищого). Ставлення до культурних надбань людства. Історична наука і її виховна функція (через конкретний історичний матеріал, приклади гідні наслідування). Виховання почуття шани, любові, гордості за свою Вітчизну, за своїх видатних предків, їх боротьба за Україну, її незалежність, державність

Історія і передбачення майбутнього розвитку суспільства (здатність прогнозування) на основі простеження тенденції розвитку минулого і сучасного. Гедоністична функція історії. Взаємозв'язок минулого, сучасного і майбутнього. Необхідність накопичення історичних знань майбутніми спеціалістами-істориками.

Тема 2. Вища історична освіта в Україні

Роль історичної освіти в опануванні історичними знаннями. Вивчення історії в школах, вищих навчальних закладах України в різні періоди. Вищі навчальні заклади України з історичними факультетами. Коротка історія Прикарпатського національного університету, історичного факультету, Інституту історії і політології, Факультету історії, політології і міжнародних відносин.

Нормативно-правова база регулювання навчального процесу в університеті. Освітня програма підготовки першого (бакалаврського) рівня, спеціальності “Історія та археологія”. Цикл загальної підготовки. Обов'язкові дисципліни (історія української культури; філософія,

політологія, українська мова за професійним спрямуванням, фізичне виховання). Дисципліни вільного вибору студента (старослов'янська мова, латинська мова, польська мова, безпека життєдіяльності, культурологія тощо).

Цикл професійної підготовки. Обов'язкові дисципліни (археологія, історія первісного суспільства, історія стародавніх цивілізацій, історія античних цивілізацій, історія середніх віків, історія України, історія країн Західної Європи і Америки, історія зарубіжних слов'ян, джерелознавство та історіографія, спеціальні історичні дисципліни, вступ до спеціальності, теорія і методика наукових досліджень, етнографія, іноземна мова (перша), інформаційні ресурси в професійній сфері історика та інші). Дисципліни вільного вибору студента. Практична підготовка (навчальна археологічна, виробничі архівна, етнографічна, музейна практики). Курсові роботи. Підготовка та захист дипломної роботи. Магістратура за спеціальністю “Історія і археологія”.

Професорсько-викладацький склад ВНЗ, наукові ступені і вчені звання викладачів, посади. Кафедри. Наукові підрозділи. Роль професорсько-викладацького складу у підготовці спеціалістів-істориків.

Офіційний сайт Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Інформація для студентів. Студентський путівник як важливе інформаційне джерело для студента. Права та обов'язки студентів. Студентське самоврядування. Студентське дозвілля. Студентські організації в університеті. Соціальні проекти. Програми мобільності. Наукова бібліотека. Дистанційне навчання. Мотивація на щодень.

Тема 3. Історичні джерела та їх науковий аналіз

Історична реальність минулого. Зв'язок між минулим (історією) і

справжнім (сучасністю). Складність дослідження минулого (через відсутність реального об'єкта, неповторність події, обмеженість історичного експерименту).

Роль історичних джерел в дослідженні минулого. Сліди минулого в сучасному (знаряддя праці, будівлі, зразки мистецтва, зброя, одяг, писемні пам'ятки та ін.).

Зміст джерел, їх походження, форма, практичне значення. Класифікація джерел за видами: писемні, речові джерела, зображальні та звукові джерела, усні та поведінкові джерела, лінгвістичні джерела. Відповідність виду документів потребам дослідження.

Поняття “історичний факт” як реальна подія минулого і як науково-історичний факт (його відображення в історичній літературі). Інтерпретація історичного факту Неупередженість підбору фактів. Критерії їх відбору (фронтальний, масовий, не вибірковий).

Порядок роботи з історичними джерелами. Критичний підхід. “Перехрестний аналіз джерел”. Р.Колінгвуд, М.Блок, сорбонські професори Лянглуа та Сеньобос. Встановлення їх достовірності (щоб не був фальсифікатом). Зовнішня та внутрішня критика джерела. Спеціальні історичні дисципліни.

Джерелознавство (теорія і методика вивчення та використання писемних історичних джерел).

Археографія (від гр. “архео” – давній і “графо” – пишу) теорія і практика публікації писемних джерел.

Епіграфіка (від гр. “епіграф” – напис) вивчення і публікація давніх і середньовічних написів на твердих матеріалах – камені, металі, кераміці, на стінах соборів, храмів, стелах, предметах ритуального і побутового вжитку.

Сфрагістика (від гр. “сфрагіс” – печатка) вивчення печаток, штампів, вирізаних на твердому матеріалі-матрицях і їх відбитків-на золоті, сріблі, свинці, воскові, сургучі, папері.

Палеографія (від гр. “палео” – давній і “графо” – пишу) вивчення історії письма, способу написання букв на воскових таблицях, пергаменті, папірусі, бересті; пам’яток письма різних народів і епох, матеріалів і знарядь для письма.

Хронологія (від гр. “хронос” – час і “логос” – вчення) вивчення виміру часу, календарних систем, встановлення точних дат історичних подій і документів.

Метрологія (від гр. “метро” – міра і “логос” – вчення) вивчення мір: одиниць довжини, площі, об’єму, ваги, які використовувались, в минулому різними народами світу. Необхідність уніфікацій цих мір в новітній період історії для співставлення, кращого розуміння.

Нумізмати́ка (від лат. “нумізма” – монета) вивчення історії монетного карбування і грошового обігу за монетами, орденами, медалями, жетонами, значками (фалеристика), паперовими грішми або бонами (боністика).

Дипломатика (від гр. “дипломатія” – офіційний лист) вивчення форм і змісту державних, церковних, корпоративних і приватних актів, грамот з метою встановлення їх справжності, достовірності, часу складення.

Геральдика (від лат. “гералдус” – гербознавство) вивчення гербів.

Генеалогія (від гр. “генеа” – рід і “логос” – вчення) вивчення історії родів, родовідних записів, встановлення родинних зв’язків між окремими особами.

Емблематика (від гр. “емблема” – рельєфне прикрашення) вивчення історії розробки і прийняття державних емблем па печатках, прапорах, орденах, медалях, монетах, грошових знаках, гербах міст, значках, марках,

поштівках, грамотах та ін.

Топоніміка (від гр. “топо” – місце і “онома” – ім’я, назва) вивчення географічних назв населених пунктів, вулиць, площ, рік, озер, гір, рівнин, горбів, урочищ та ін.

Роль речових пам’яток у дописемний період.

Археологія окрема історична наука (вивчення історичного минулого людства за речовими пам’ятками шляхом розкопок).

Висхідний момент історичного дослідження – нагромадження достовірних фактів у хронологічній послідовності і у взаємозв’язках. Їх наукова інтерпретація, критика, групування, об’єктивний опис, систематизація, реконструкція історичного минулого, доходження основних наукових висновків.

Найважливіші принципи (методи) аналізу історичних джерел. Історична герменевтика, деконструкція джерела, квантитативний аналіз, “усна історія”, “мікроісторія”, просопографія, історико-порівняльний або компаративний підхід.

Порядок виявлення писемних пам’яток (спочатку опублікованих, що подаються в бібліографічних покажчиках, каталогах, потім у фондах архівів, бібліотек, музеїв). Необхідність знань про архіви. Довідники, путівники архівних фондів. Джерельний потенціал Національного архівного фонду України. Зарубіжна архівна україніка. Пам’ятки та документальні ресурси музеїв та бібліотек. Електронні джерельні ресурси.

Тема 4. Історична література та її вивчення

Джерельна база історичних досліджень. Відносність історичних знань. Неповнота образу минулого в історичних працях. Рух від приблизного до більш повного. Поповнення історичних знань. Застарілі підручники,

посібники, історична література у пострадянський період. Необхідність оновлення навчальних програм, підручників, наукової літератури, стирання “білих плям” (невідомого) і “чорних плям” (фальсифікацій). Поповнення навчальної літератури новими фактами, концепціями, археологічними матеріалами, опублікованими документами. Необхідність опрацювання неактуалізованих джерел.

Плюралізм у висвітленні історичних подій – ознака неповноти джерел і різних методологічних підходів. Позиція автора.

Принципи відбору джерел в історичній праці. Вимога неупередженості автора. Підстави для гіпотези, припущення автора в історичному дослідженні. Мова викладу матеріалу. Переконливість наукового мислення. Науковість і популярність. Роль і місце суб’єктивного моменту.

Види видань історичної літератури. Підручник, монографія, наукова стаття, публікації історичних джерел, рецензія, автореферат дисертації.

Добре системне знання історичної літератури, необхідна умова становлення спеціаліста-історика (викладача, учителя, науковця, археолога, архівіста та ін.). Необхідність самостійного знаходження і опрацювання наукової літератури, зокрема праць визначних українських та зарубіжних істориків: монографій та наукових статей.

Наукова періодика. Наукові, навчально-методичні, громадсько-політичні, науково-популярні журнали: “Український історичний журнал”, “Україна модерна”, “Пам’ятки України: історія та культура”, “Київська старовина”, “Історія та історіографія в Європі”, “Історія в школах України”, “Записки Наукового Товариства імені Шевченка”, “Археологія”, “Архіви України”, “Вісник Прикарпатського університету. Історія”, “Вісник Прикарпатського університету. Політологія”, “Галичина: науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис”, “Карпати. Людина. Етнос.

Цивілізація”, “Central European History”, “Cultural Studies”, “Economic History Review”, “Journal of Family History”, “Journal of World History” та інші.

Написання історичних праць. Підготовчий етап. Вибір теми дослідження. Об’єкт і предмет дослідження. Принципи історизму та об’єктивності. Інформаційний етап. Етап реконструкції. Пояснювальний етап. Нарративний етап.

Історіографія (від гр. “історія – минуле і “графо” – пишу) вивчення історичної літератури, розкриття змісту, світогляду, концепцій авторів у історичних працях різних періодів. Найбільш відомі історики України минулого і сучасного. М.Костомаров, Д.Бантиш-Каменський, В.Антонович, Д.Багалій, М.Грушевський, М.Аркас, Д.Яворницький, Д.Дорошенко, Н.Полонська-Василенко, І.Крип’якевич, О.Єфименко, В.Іконников, О.Лазаревський, В.Щербаківський, М.Кордуба, В.Кубійович, А.Жуковський, О.Субтельний, Т.Гунчак, І. Нагаєвський, І.Лисяк-Рудницький, О.Оглобин, В.Косик, П.Мірчук, Т.Костюк, І.Гуржій, Ф.Шевченко, М.Брайчевський, В.Солдатенко, О.Реєнт, В.Смолій, С.Кульчицький, В.Литвин, В.Верстюк, В.Сергійчук, Я.Дашкевич, Я.Калакура. Історики Прикарпатського університету. Основна проблематика їх історичних досліджень.

Найважливіші принципи написання наукових праць. Об’єктивність та неупередженість автора історичної праці. Чотири типи історіописання. Вибір теми наукового дослідження. Найважливіші принципи написання наукової літератури та джерельного матеріалу при підготовці історичного дослідження. Написання наукової роботи.

Тема 5. Роль історичної бібліографії у підготовці спеціаліста-історика

Ознайомлення студентів з роботою наукових бібліотек (бібліотечні заняття, екскурсії працівників наукових бібліотек з першокурсниками). Забезпеченість студентів навчальною і науковою літературою. Рекомендація викладачами літератури до теми семінарських занять. Методика бібліографічного пошуку літератури. Електронні ресурси. Каталоги. Підручники. Посібники. Монографічна література. Методика ознайомлення з книгою. Історичні праці – об’єкт дослідження історіографії. Роль історіографії в теоретичній та методологічній підготовці спеціалістів-істориків, їх здатність критично з’ясувати ідейні позиції, погляди, інтереси авторів, дати оцінку праць дорадянських, радянських, сучасних істориків.

Історична бібліографія (від гр. “бібліон” – книга і “графо” – пишу) точний облік, опис і рекомендація історичної праці до опрацювання. Складання бібліографічних карток, списків, оглядів друкованих праць; реєстрація праць за певними галузями знань, по певній темі. Бібліографія як перелік праць, використаних при написанні теми. Бібліографічний посібник, бібліографічний список, бібліографічний вказівник, бібліографічний огляд. Типи бібліографічних покажчиків з історії. Класифікація бібліографічних видань.

Основні правила бібліографічного опису історично літератури і джерел. Приклади бібліографічного опису різних видань історичних джерел та літератури. Бібліографічний опис неопублікованих джерел.

Необхідність постійно слідкувати за новинками літератури, зокрема студентами по темах курсових та кваліфікаційних робіт, аспірантам, докторантам, здобувачам – по кандидатських і докторських дисертаціях,

при написанні монографій, наукових статей. Робота з каталогами бібліотек, електронними каталогами та прикнижковою бібліографією. Систематичний та алфавітний каталоги. Фронтальний та вибірковий методи пошуку історичних джерел та наукової літератури.

Використання довідкової літератури. Архівні путівники, довідники по вітчизняній історії, довідники по історії зарубіжних країн, історичні словники і енциклопедії, універсальні енциклопедії та словники, тлумачні словники. Вікіпедія.

Ретроспективна і поточна бібліографії. Вміння оформляти науково-довідковий апарат, списки літератури. “Літопис книг”, “Літопис журнальних статей”, “Літопис газетних статей”, “Літопис рецензій”. Показчик статей в “Українському історичному журналі” № 12 за кожен рік.

Бібліографія (державна, науково-допоміжна, рекомендаційна, видавнича, книготоргівельна, краєзнавча, країнознавча, персональна). Тематичні бібліографічні видання.

Видавництва історичної літератури: Київські – “Наукова думка”, “Либідь”, “Академія”, “Альтернативи”; львівські – “Світ”, “НТШ”, “Каменярь”, “тернопільські – “Збруч”, “Економічна думка”; чернівецькі – “Рута”, “Прут”, “Золоті литаври”, “Буковина”, “Зелена Буковина”, “Місто”; Івано-франківські – “Галичина”, “Нова зоря”, “Лілея-НВ”, “Плай”, Українські зарубіжні видавництва у містах: Мюнхен, Нюрнберг, Відень, Прага, Варшава, Краків, Париж, Роттердам, Нью-Йорк, Вашингтон, Чикаго, Торонто, Філадельфія, Мельбурн, Сідней та ін.

Перевидання в Україні і за кордоном праць визначних українських істориків.

Оформлення бібліографії у науковій праці. Бібліографічні покликання:

наскрізьні, затекстові, посторінкові, алфавітні, хронологічні, сформовані по мірі використання джерел та наукової літератури або у вигляді систематичних списків. Структура систематичних списків. Загальні вимоги до цитування у науковій праці.

ПРЕДМЕТ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ, ЇЇ СТРУКТУРА ТА СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ

Основні поняття: історія, історична подія, історична постать, хронологія

План

1. Історія як одна із найдавніших галузей людських знань. Предмет історичної науки та її структура.
2. Найважливіші завдання історичної науки. Соціальні функції історії.
3. Необхідність накопичення історичних знань майбутніми фахівцями.

Теми рефератів

Сучасна історична наука в Україні: проблеми та перспективи дослідження.

Література

1. Калакура Я.С. Зміна поколінь істориків як методологічний та світоглядний діалог в українській історіографії // Український історичний журнал. 2020. Вип. 4. С. 137–154.
2. Колесник І. Глобальна історія як квест для українських істориків // Український історичний журнал. 2021. Вип. 5. С. 143–164.
3. Свідзинський А. Чи існують закони історії // Сучасність. 1998. № 12. С. 114–120.
4. Ярош О. Логіка і сенс історії // Галицько-буковинський альманах. 1997. № 2. С. 185–198.
5. Реєнт О.П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу // Український історичний журнал. 1999. № 3. С. 3–22.

При підготовці семінарського заняття використайте основні тези

лекційного заняття про предмет історичної науки та її соціальні функції, опрацюйте твердження видатних українських й зарубіжних істориків про значення історії як науки та історичних знань як складової світогляду людини; про зміну поколінь українських істориків. Підготуйте коротке повідомлення про те, чому саме історію та археологію Ви обрали своїм фахом.

**ВИВЧАЄМО СТУДЕНТСЬКИЙ ПУТІВНИК. СТУДЕНТИ
ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА У ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС (4 год)**

Основні поняття: академічна доброчесність, академічна мобільність, студентське самоврядування, дистанційне навчання, електронна бібліотека

План

1. Права та обов'язки студентів.
2. Студентське дозвілля. Соціальні проекти.
3. Програми мобільності.
4. Наукова бібліотека
5. Написання наукової праці. Мотивація на щодень.

Література

1. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» – Твій шлях до омріяного успіху! Студентський путівник. 27 с.
// URL : <https://pnu.edu.ua/>
2. Івано-Франківський державний педагогічний інститут ім. В.Стефаника (Документальний нарис). Ужгород, 1990. 118 с.
3. Інститут історії і політології: 70 років педагогічної, наукової й громадської діяльності / Під ред. професора М.Кугутяка. Івано-Франківськ: видавець Третяк І.Я., 2010. 336 с.
4. Історичний факультет. Здобутки, пріоритети, перспективи. Івано-Франківськ, 2000. 68 с.
5. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ: Знання-прес, 2002. С. 36–38.

При підготовці до семінарського заняття використайте як основну працю ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» – Твій шлях до омріяного успіху! Студентський путівник. 27 с.» матеріали лекційного заняття про вищу історичну освіту в Україні та офіційний сайт Прикарпатського університету і Факультету історії, політології і міжнародних відносин. На основі вказаних матеріалів окресліть основні шляхи своєї реалізації у поза аудиторний час (виконання завдань для самостійної роботи, індивідуальних робіт, підготовка до семінарських занять, волонтерська діяльність, дозвілля, участі у роботі органів студентського самоврядування тощо). При цьому з'ясуйте основні права та обов'язки студенті, мотивацію на щодень та на перспективу.

ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХ НАУКОВИЙ АНАЛІЗ.

НЕОПУБЛІКОВАНІ ДОКУМЕНТИ

Основні поняття: історичне джерело, писемні джерела, речові джерела, зображальні та звукові джерела, усні та поведінкові джерела, лінгвістичні джерела, історичний факт, архів, архівний документ, путівник по фондах архіву, електронний документ, електронне джерелознавство.

План

1. Поняття історичного джерела та його роль в дослідженні минулого людства. Види історичних джерел та їх загальна характеристика.
2. Порядок виявлення архівних джерел.
3. Джерельний потенціал Національного архівного фонду України.
4. Електронні джерельні ресурси.

Теми рефератів

1. Особливості класифікації писемних джерел.

Література

1. Архівознавство: підручник для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України / За заг. ред. Я.С.Калакури та І.Б.Матяш. Київ: Видавничий дім “КМ Академія”, 2002. С. 319–330.
2. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навчальний посібник. Київ, 1995. С.40–49; С. 88–94.
3. Джерельний потенціал Національного архівного фонду України // Історичне джерелознавство: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Я.С.Калакура, І.Н.Войцехівська, С.Ф.Павленко та ін. Київ: Либідь, 2017. С.117–127.
4. Електронні джерельні ресурси // Історичне джерелознавство: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Я.С.Калакура, І.Н.Войцехівська, С.Ф.Павленко та ін. Київ: Либідь, 2017. С.147–155.

5. Методика пошуку та виявлення джерел // Історичне джерелознавство: Підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. Київ : Либідь, 2002. С. 129–140.

6. Природа історичного джерела // Макарчук С. А. Джерелознавство історії України: навчальний посібник. Львів: Світ, 2008. С. 5–21.

7. Трач Ю.В. Архівознавство: навчальний посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет “Україна”. С. 10–17, 260–319.

При підготовці до семінарського заняття використайте як основну працю “Історичне джерелознавство: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Я.С.Калакура, І.Н.Войцехівська, С.Ф.Павленко та ін. Київ: Либідь, 2017” та інші фрагменти яких розміщені в електронній бібліотеці університету.

*При висвітленні **першого питання семінарського заняття** з’ясуйте суть та природу історичного джерела. Охарактеризуйте писемні, речові, зображальні та звукові, усні та поведінкові, лінгвістичні джерела та зробіть їх коротку характеристику.*

*При висвітленні **другого питання семінарського заняття** опрацюйте параграф із підручника з історичного джерелознавства, присвячений методиці пошуку та виявлення писемних історичних джерел. З’ясуйте коло питань, котрі необхідно опрацювати, щоб виявити необхідні документи з тієї чи іншої проблематики в архівній установі.*

*При висвітленні **третього питання семінарського заняття** розкрийте насамперед джерельний потенціал дев’яти центральних державних архівів України: Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України; Центрального державного архіву громадських об’єднань України; Центрального державного історичного архіву України у м. Києві; Центрального державного історичного архіву*

України у м. Львові; Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г.С.Пшеничного; Центрального державного науково-технічного архіву України; Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України; Центрального державного електронного архіву України; Центрального державного архіву зарубіжної України. Окресліть також коло місцевих, галузевих та приватних архівів, в яких зберігаються документи Національного архівного фонду.

При висвітленні четвертого питання семінарського заняття розкрийте поняття “digital history”, історичної інформатики, комп’ютерного та електронного джерелознавства, електронних інформаційних ресурсів.

ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА ТА ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТА-ІСТОРИКА. НАЙВАЖЛИВІШІ ПРИНЦИПИ НАПИСАННЯ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Основні поняття: підручник, монографія, наукова стаття, енциклопедія, рецензія.

План.

1. Об'єктивність та неупередженість автора історичної праці. Чотири типи історіописання. Мова історичної праці.
2. Вибір теми наукового дослідження.
3. Найважливіші принципи опрацювання наукової літератури та джерельного матеріалу при підготовці історичного дослідження.
4. Написання наукової праці.

Література

1. Історик наодинці з власним текстом: кожен пише, як він дише // Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. С. 257–287.
2. Тему обрано – що робити далі? // Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. С. 291–311.
3. Нарешті вистражданий текст // Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. С. 315–337.
4. Брайчевський М. Вступ до історичної науки: навч. посібник. Київ: Видавничий дім “КМ Academia”, 1995. 168 с.
5. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ: 2002. 360 с.
6. Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. Львів: ЛОНМЮ, 1996. С. 55–67.

7. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ: Знання-прес, 2002. С. 273, 276, 281–283.

При підготовці до семінарського заняття використайте як основну працю “Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007”, окремі розділи котрої необхідні для підготовки до семінарського заняття, розміщені в електронній бібліотеці університету.

*При висвітленні **першого питання семінарського заняття** опрацюйте фрагмент підручника “Історик наодинці з власним текстом: кожен пише, як він дише // Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. С. 257–287”. Розкрийте власне розуміння понять “об’єктивності”, “позаджерельного знання”, “влади дефініцій”, “ілюзії важливості”; охарактеризуйте найпоширеніші стилі історіописання. Окресліть вимоги, що ставить сьогодення до мови наукової історичної праці?*

*При підготовці **другого і третього питання семінарського заняття** опрацюйте фрагмент підручника “Тему обрано – що робити далі? // Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. С. 291–311”.*

З’ясуйте, якими критеріями будете керуватися вибираючи проблематику власного наукового дослідження та працюючи із наукової літературою та історичними джерелами.

*При висвітленні **четвертого питання семінарського заняття** опрацюйте фрагмент підручника “Нарешті вистражданий текст // Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. С. 315–337”. Розкрийте вимоги, що ставить сучасна історична наука до вступу, основної частини тексту наукової праці та висновків.*

ТЕМАТИЧНИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОШУК ІСТОРИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основні поняття: поточна бібліографія, ретроспективний пошук, прикнижкова і пристатейна бібліографія, бібліографічні покликання, наскрізні покликання, затекстові покликання, посторінкові покликання, історична бібліографія, бібліографічний опис, бібліографічний покажчик, бібліографічний список, бібліографічний огляд, персональна бібліографія, краєзнавча бібліографія, країнознавча бібліографія

План

1. Історична бібліографія в Україні наприкінці XIX–XX ст.
2. Типи бібліографічних покажчиків з історії.
3. Класифікація бібліографічних видань.
4. Приклади бібліографічного опису різних видань історичної літератури.
5. Бібліографічний опис неопублікованих джерел.
6. Оформлення бібліографії в науковій праці:
 - а) бібліографічні покликання;
 - б) загальні вимоги до цитування;
 - в) складання списку використаних джерел та літератури.

Теми рефератів

Бібліографічні “Літописи” Книжкової палати України – поточні видання універсальної бібліографії.

Література

1. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ: 2002. 360 с.
2. Казьмирчук Г., Казьмирчук М. Бібліографія історична // Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І.Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В.В.Томазов, М.Ф. Дмитрієнко та інші. Київ: Либідь, 2008. С. 54–61.
3. Приклади оформлення бібліографічного опису списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015 // URL : lib.znau.edu.ua
4. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. С. 303–304.

При підготовці до семінарського заняття використайте як основну працю “Казьмирчук Г., Казьмирчук М. Бібліографія історична // Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І.Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В.В.Томазов, М.Ф. Дмитрієнко та інші. Київ: Либідь, 2008. С. 54–61”, що розміщена в електронній бібліотеці університету, а також приклади оформлення бібліографічного опису, що використовуються в Україні із 2015 р.

При висвітленні **першого питання семінарського заняття** розкрийте внесок визначних українських істориків (М.Костомарова, М.Павлика, І.Франка, В.Іконникова, І.Левицького, В.Ігнатенко, М.Гуменюк, В.Щербатюка) та наукових установ у процес становлення та розвитку української бібліографії. З’ясуйте, коли створено Книжкову палату України та її внесок в українську бібліографію.

При висвітленні **другого питання семінарського заняття** охарактеризуйте типи бібліографічних вказівників, яким може скористатися фахівець-історик: вказівники по всесвітній історії в цілому; вказівники з окремих періодів всесвітньої історії; вказівники з історії

окремих країн; вказівники з історії окремої місцевості; тематичні вказівники по історії окремих подій або проблем (Другої світової війни; УПА тощо); вказівники по окремих галузях науки (історії культури, релігії, церкви тощо); вказівники джерел; вказівники з історії історичної науки, де зібрані переважно праці історіографічного характеру; бібліографія праць окремих істориків та суспільно-політичних діячів; покажчики видань наукових установ і товариств.

При підготовці **третього питання семінарського** зробіть класифікацію бібліографічних видань за місцем, формою видання та ступенем розкриття змісту.

При підготовці **четвертого питання семінарського** необхідно навчитися правильно робити бібліографічний опис одноосібної та колективної монографії, наукової статті, опублікованої у збірнику наукових праць та серед матеріалів конференції, інтернет-ресурсів тощо. При цьому потрібно скористатися правилами бібліографічного опису, що діють на сьогоднішній день (ДСТУ 8302:2015).

При підготовці **п'ятого питання семінарського** необхідно навчитися правильно робити бібліографічний опис, використаної дослідником інформації з архівної установи. При цьому також скористайтеся інформацією “Приклади оформлення бібліографічного опису списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015 // URL: lib.znau.edu.ua”.

При висвітленні **шостого питання семінарського** розкрийте суть наскрізьних, затекстових та посторінкових покликань; з'ясуйте вимоги до оформлення цитат у наукових працях та оформлення списку використаних джерел до курсових та кваліфікаційних робіт.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ

САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

**На основі рекомендованої літератури дати визначення таким
поняттям:**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія, історична подія, історична постать, хронологія. Педагогічний інститут, класичний університет, Факультет історії і політології, навчальний план, обов'язкові навчальні дисципліни, вибіркові навчальні дисципліни, цикл загальної та професійної підготовки, бакалавр, магістр, наукова ступінь, вчене звання	10
2	історичне джерело, писемні джерела, речові джерела, зображальні та звукові джерела, усні та поведінкові джерела, лінгвістичні джерела, історичний факт, архів, архівний документ, путівник по фондах архіву, електронний документ, електронне джерелознавство. Спеціальні історичні дисципліни, джерелознавство, герменевтика, семіотика, деконструкція джерела, квантативний аналіз, усна історія, мікроісторія, просопографія.	10
3	Плюралізм, гіпотеза, історіографія, українська історіографія, монографія, підручник, науковий журнал, науково-популярний журнал, навчально-методичний журнал наукова стаття, автореферат, рецензія. Історичний факт, історизм, об'єктивність, об'єкт дослідження, предмет дослідження.	10
4	Історична бібліографія, ГОСТ, ДСТУ, бібліографічний опис, бібліографічний покажчик, бібліографічний список, бібліографічний огляд, персональна бібліографія, краєзнавча бібліографія, країнознавча бібліографія Поточна бібліографія, ретроспективний пошук, при книжкова і пристаттейна бібліографія, бібліографічні покликання, наскрізьні	10

	покликання, за текстові покликання	
	Разом	40

При виконанні самостійної роботи, зокрема, для того, щоб дати визначення зазначеним термінам, необхідно скористатися текстами лекцій та рекомендованою літературою до них. Також можна використати термінологічні словники, які вміщені у підручниках для студентів вищих навчальних закладів, довідникові видання.

1. Історичне джерелознавство. Підручник. Термінологічний словник / Я.С. Калакура, І.Н. Войцехівська, Б.І. Корольов та ін. Київ: Либідь, 2017. С.478–496.
2. Трач Ю.В. Архівознавство: навчальний посібник для дистанційного навчання. Термінологічний словник. Київ: Університет “Україна”. С.260–319.
3. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ: 2002. 360 с.

Підготувати реферати на теми (20 год.):

1. Сучасна історична наука в Україні: проблеми та перспективи дослідження.
2. Навчальні музеї в Інституті історії і політології (Музей археології Прикарпаття, історико-меморіальний музей О.Довбуша, музей кафедри історії України).
3. Особливості класифікації писемних джерел.
4. Літописи як історичні джерела.

5. Роль нумізматичних пам'яток в українській історії.
6. Типи, види і форми видань документів.
7. Методика пошуку неопублікованих джерел.
8. Архівна справа на західноукраїнських землях ХІХ – першої половини ХХ ст.
9. Приватні наукові архіви в Україні в ХІХ – ХХІ ст.
10. Система архівних установ України.
11. Центральні державні архіви України.
12. Обласні державні архіви України.
13. Джерела української історіографії.
14. Історична наука в Україні ХІХ – початку ХХ ст.
15. Михайло Грушевський як історіограф.
16. Західноукраїнські українські історики другої половини ХІХ – початку ХХ ст.
17. Ярослав Дашкевич – видатний український історик.
18. Інститут історії України НАН України: структура установи, найважливіші напрямки наукових досліджень.
19. Типи бібліографічних покажчиків з історії. Класифікація бібліографічних видань.
20. Поточна історична бібліографія в сучасній Україні. “Літописи” Книжкової палати України.

При написанні рефератів необхідно використати основну та додаткову літературу до курсу, навчально-методичні посібники зазначені на нижче. Також можна самостійно здійснювати пошук літератури за допомогою друкованих та електронних каталогів бібліотек, використовувати електронні ресурси. Обсяг реферату – не менше 7 сторінок (А 4).
Обов'язково є

титульна сторінка на якій зазначається назва навчального закладу; тема реферату; прізвище та ім'я студента, який виконав роботу; прізвище та ініціали, наукова ступінь та вчене звання викладача, що перевірить реферат, місто і рік написання;

план реферату, затверджений викладачем;

виклад основних його положень

та висновки до реферату.

Список використаних джерел та літератури, що оформляється згідно діючих на сьогоднішній день правил бібліографічного опису (Приклади оформлення бібліографічного опису списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015 // URL : lib.znau.edu.ua).

Рекомендована література

Базова

1. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навчальний посібник. Київ, 1995.
2. Історичне джерелознавство. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Я.С.Калакура (кер. авт. колективу) та ін. Київ: Либідь, 2017.
3. Інститут історії і політології: 70 років педагогічної, наукової й громадської діяльності / Під ред. професора М.Кугутяка. Івано-Франківськ: видавець Третяк І.Я., 2010.
4. Макарчук С. Писемні джерела з історії України: курс лекцій. Львів: Світ, 1999.
5. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І.Н. Войцехівська (кер. автор. колек.), В.В. Томазов, М.Ф. Дмитрієнко та ін. Київ: Либідь, 2008.
6. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007.

Допоміжна

1. Архівознавство: підручник для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України / За заг. ред. Я.С.Калакури та І.Б.Матяш. Київ: Видавничий дім “КМ Академія”, 2002.
2. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
3. Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. Львів: ЛОНМІО, 1996.
4. Калакура Я.С. Зміна поколінь істориків як методологічний та світоглядний діалог в українській історіографії // Український історичний журнал. 2020. Вип. 4. С. 137–154.
5. Калакура Я.С. Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Генеза, 2004.
6. Колесник І. Глобальна історія як квест для українських істориків // Український історичний журнал. 2021. Вип. 5. С. 143–164.

7. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013.
8. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004.
9. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ: Знання-прес, 2002.

Інформаційні ресурси

1. archeos.org.ua
2. resource.history.org.ua
4. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» – Твій шлях до омріяного успіху! Студентський путівник. 27 с.
// URL : <https://pnu.edu.ua/>
5. Положення про запобігання академічному плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» // URL: <https://pnu.edu.ua>

Система оцінювання

Семестровий контроль проводиться у формі заліку. Форма і терміни семестрового контролю визначаються навчальним планом.

Для того, щоб одержати залік, студентам необхідно виконати всі види роботи і набрати не менше 50 балів. Семестровий контроль у формі заліку передбачає, що підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається як сума оцінок отриманих на семінарських заняттях за різні види і форми роботи. Максимально за залік студент може отримати 100 балів.

Умови допуску до семестрового контролю

Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій студентами є обов'язковим. Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми.

Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На занятті пропонується якісне оцінювання знань студентів шляхом виставляння балів від «1» до «5». Позначення «0» виставляється студентові за відмову від відповіді на занятті через невідповідність, що впливатиме на його підсумкову рейтингову оцінку в кінці семестру. Кожен студент зобов'язаний взяти участь не менше як на одній третині семінарських занять, проведених у групі впродовж семестру. На семінарських заняттях студенти також виконують різні письмові роботи, які включають в себе перевірку завдань винесених на самостійне

опрацювання. Оцінка за індивідуальне завдання також виставляється на семінарських заняттях. У результаті усних відповідей та письмових завдань студент отримує підсумкову оцінку за поточний контроль.

Розподіл балів, які отримують студенти

Підсумкова оцінка за поточний контроль – 50 балів

оцінка «відмінно» – 50 балів

оцінка «добре» – 40 балів

оцінка «задовільно» – 25 балів

Контрольна робота (комп'ютерне тестування) – 50 балів

оцінка «відмінно» – 50 балів

оцінка «добре» – 40 балів

оцінка «задовільно» – 25 балів

Вимоги до написання письмової роботи

Написання контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки. У випадку, якщо студент з якихось причин не написав контрольної роботи, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються навчальним планом за семестр з даної навчальної дисципліни.

Контрольна робота проводиться у вигляді письмового тестування. Мета контрольної роботи перевірити засвоєння студентами лекційного матеріалу. Кожен студент через сайт дистанційного навчання університету отримує 40 тестових завдань. Якщо 60–70 % правильних відповідей, то студент отримує оцінку «задовільно», 71–89 % – «добре», 90–100 % відмінно.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичний посібник

Шологон Лілія Іванівна

**ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ:
методичні вказівки для студентів
першого курсу Факультету історії, політології
і міжнародних відносин спеціальності 032 “Історія і археологія”**

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2024

**УДК 371.214.114
ББК 74.580.263.1**